

[รู้ไว้ใช่ว่า]

พุมรี อรรถรัฐเสถียร

อาจารย์ ประจำภาควิชาปรัชญาและศาสนา

คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์

มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์

พ้อต่อ : เทศกาลไหว้ขนมเต่า

เมื่อถึงวันขึ้น 15 ค่ำเดือน 7 ตามปฏิทินจันทรคติจีน ประมาณปลายเดือนสิงหาคมถึงต้นเดือนกันยายนของทุกปี คือวันสารทจีน ปีนี้ตรงกับวันอาทิตย์ที่ 14 สิงหาคม เป็นวันที่ชาวจีนต้องจัดพิธีเซ่นไหว้อุทิศส่วนบุญส่วนกุศลให้กับบรรพบุรุษที่ล่วงลับไปแล้ว คล้ายกับประเพณีเดือนสิบของชาวไทยพุทธ ชาวจีนยกเกียนในภูเก็จก็มีการจัดพิธีดังกล่าวเช่นกัน และเรียกช่วงเวลานี้ว่า “พ้อต่อ” แต่ในการประกอบพิธีจะต่างจากชาวจีนเชื้อสายอื่นๆ เพราะมีขนมเต่าสีแดง เรียกว่า “ตัวกู่” เป็นเครื่องเซ่นไหว้อันเป็นสัญลักษณ์ที่โดดเด่นของงานพิธี

“พ้อตอ” เป็นภาษาจีนฮกเกี้ยน ที่กร่อนมาจาก คำว่า “พ้อตอ จ่งเซ้ง” แปลว่า กิจกรรมโปรดสัตว์ให้ หลุดพ้นจากห่วงแห่งความทุกข์โดยทั่วกัน บ้างก็เรียก ว่า “ซีโกวโจย” แปลว่า เทศกาลอุทิศส่วนบุญส่วนกุศล ให้วิญญาณไร้ญาติ โดยมีการจัดพิธีเทกระจาด (ทาน) ให้กับคนยากจน

“พ้อตอ” มีความหมายว่าการอนุเคราะห์ผู้อื่น ให้ล่วงพ้นทุกข์ หรือพ้นจากสิ่งกีดขวาง เมื่อนำมาใช้ เรียกการบำเพ็ญกุศลแก่ดวงวิญญาณบรรพบุรุษ จึง หมายถึงการทำบุญอุทิศส่วนกุศลให้แก่ญาติพี่น้อง ที่ล่วงลับไปแล้ว ซึ่งลูกหลานต้องแสดงความกตัญญู และสำนึกในบุญคุณของท่านเหล่านั้น โดยจัดอาหาร คาวหวานเพื่อเซ่นไหว้

งานประเพณีพ้อตอของชาวจีนฮกเกี้ยนใน ภูเก็ตถือได้ว่าเป็นงานประจำปีที่ปฏิบัติสืบทอดกัน มาหลายชั่วอายุคน ไม่อาจระบุได้ว่าเกิดขึ้นเมื่อใด เป็นประเพณีโบราณที่ผสมผสานความเชื่อของลัทธิ เต๋า กับพุทธศาสนานิกายมหายาน ซึ่งต่างก็ถือว่า วันขึ้น 15 ค่ำ เดือน 7 ตามปฏิทินจีนเป็นวันสารทจีน โดยลัทธิเต๋าเชื่อว่า วันนี้เป็นวันประสูติของ “เต๋

กัวน ไต่ เต๋” ท่านเป็นพระที่คอยควบคุมสอดส่อง ความประพฤติดี-ชั่วของมนุษย์ ในวันนี้ต้องเตรียม ข้าวปลาอาหารมาเซ่นไหว้ดวงวิญญาณที่อดอยาก ส่วนพุทธศาสนานิกายมหายานเชื่อว่า วันนี้เป็นวันที่ เหล่าพุทธศาสนิกชนต้องนำถ้อยจาภาษณะต่างๆ ใส่ ข้าวปลาอาหารมาถวายองค์สัมมาสัมพุทธเจ้า เพื่อให้พระองค์ทรงปลดความอดอยากหิวโหยของเหล่า ดวงวิญญาณทั้งหลาย

แต่เดิมเรียกประเพณีพ้อตอว่า “เทศกาล อุลลัมพน” ในภาษาจีนฮกเกี้ยนเรียกว่า “อุหลานผูน โหยย” คำว่า “โหยย” แปลว่า ชุ่มนุ่ม คดละสมเสร สมาคม สภา เป็นต้น ฉะนั้นอุหลานผูนโหยย แปลว่า งานชุ่มนุ่ม อุลลัมพน แต่ปัจจุบันนิยมเรียกว่า “เทศกาลพ้อตอ”

ตามความเชื่อของชาวจีนฮกเกี้ยน เทศกาล พ้อตอเริ่มตั้งแต่วันที่ 1 ค่ำ เดือน 7 ตามปฏิทินจีน ตั้งแต่หลังเที่ยงคืนของวันที่ 30 ค่ำ เดือน 6 ประตุมีจะถูกเปิดออก เพื่อให้ดวงวิญญาณที่อยู่ในเมือง ผีได้กลับมาเยี่ยมเยียนลูกหลาน และท่องเที่ยวบน โลกมนุษย์เป็นเวลาหนึ่งเดือนจนถึงเที่ยงคืนของวัน ที่ 30 ค่ำ เดือน 7 ตามปฏิทินจีนซึ่งเป็นวันสุดท้าย

ที่ส่งเหล่าดวงวิญญาณกลับเมืองผี ในอดีตช่วงเวลาดังกล่าวลูกหลานจะถูกห้ามออกจากบ้านหลังเวลาพลบค่ำ เพราะเชื่อว่าหากออกมาอาจจะชง เนื่องจากถูกเหล่าดวงวิญญาณที่กลับมาบนโลกมนุษย์ทักทาย และทำให้เจ็บป่วยได้ หรือเคราะห์ร้ายถูกกวาดต้อนวิญญาณกลับสู่เมืองผีด้วย แต่การดำเนินชีวิตของผู้คนในปัจจุบันเปลี่ยนแปลงไป บางคนต้องทำงานยามค่ำคืน หรือเลิกงานค่ำ หรือมีกิจกรรมอื่นๆ ที่ต้องทำในช่วงเวลากลางคืนไม่อาจที่จะหลบเลี่ยงได้ ดังนั้นข้อห้ามตามความเชื่อดังกล่าวจึงกลายเป็นเพียงคำบอกกล่าวเล่าขานเท่านั้น

ขณะที่เหล่าดวงวิญญาณอยู่บนโลกมนุษย์ต้องมีเทพคอยควบคุมดูแลมิให้ดวงวิญญาณที่หิวโหยแก่งแย่งชิงของเช่นไหว้ และคอยตามดวงวิญญาณที่ไม่ยอมกลับเมืองผีเมื่อถึงกำหนดเวลา นั่นคือ **องค์พ่อต๋อกิ่ง** ซึ่งเป็นองค์ประธานในการประกอบพิธีกรรมนี้ มีตำนานหนึ่งเล่าขานว่าท่านเป็นภาคหนึ่งขององค์กวนอิม เรียกว่า องค์กวนอิมใต้สือ มีสีด้าลักษณะน่ากลัวเหมือนพญามาร เพื่อไปโปรดสัตว์ในขุมนรกและปราบปรามเหล่าดวงวิญญาณนั้น

นอกจากนี้ยังมีอีกตำนานความเชื่อหนึ่งที่กล่าวถึง องค์พ่อต๋อกิ่ง คือ **เทพเจ้าใต้สือเอี้ยกิ่ง** หรือยมบาล

ตามคำเรียกในภาษาไทย ซึ่งเป็นลูกศิษย์ขององค์กวนอิม ที่เหล่าดวงวิญญาณเกรงกลัวมาก เนื่องจากท่านเคยกินผี แต่เมื่อมาเป็นลูกศิษย์องค์กวนอิมแล้วท่านก็เลิกกินผี จากตำนานข้างต้นตามแต่ความเชื่อของบุคคลที่จะเรียกขานนามองค์พ่อต๋อกิ่ง

เมื่อถึงเทศกาลพ่อต๋อ ชาวจีนฮกเกี้ยนในภูเก็ตจะจัดพิธีกราบไหว้องค์พ่อต๋อกิ่ง และเช่นไหว้ดวงวิญญาณบรรพบุรุษของตน อีกทั้งดวงวิญญาณที่ไร้ญาติ เนื่องจากบรรดาดวงวิญญาณดังกล่าวกลับมาบนโลกมนุษย์ด้วยความอดอยากหิวโหย แต่ไม่มีญาติพี่น้องทำบุญอุทิศส่วนกุศลให้ ด้วยทุกคนเสียชีวิตไปหมดแล้ว ซึ่งวิญญาณไร้ญาติอาจไปทำร้ายผู้คนได้ ดังนั้นจึงต้องมีการจัดพิธีตั้งโต๊ะเช่นไหว้ที่มีขนาดใหญ่ มีอาหารคาวหวานมากมาย เป็นพิธีพ่อต๋อส่วนรวม จัดขึ้นในชุมชนที่มีขนาดใหญ่ ส่วนมากจัดในศาลเจ้า เรียกว่า **กงพ่อ** ส่วนพิธีที่จัดขึ้นเฉพาะในครอบครัว หรือในชุมชนเล็กๆ หรือในบ้านใดบ้านหนึ่ง เป็นพิธีพ่อต๋อส่วนตัว เรียกว่า **ซู้พ่อ** ในภูเก็ตมีการจัดพิธีพ่อต๋อส่วนรวม หรือ กงพ่อ ในหลายสถานที่และจัดช่วงเวลาที่ไม่ได้เสียกันตามปฏิทินจีน ดังนี้

ชุมชนบ้านกระทุ้ จัด ณ ศาลเจ้าต้องย่องสู ในวันที่ 17 ค่ำ เดือน 6

ชุมชนไทยหัว จัด ณ พิพิธภัณฑ์ภูเก็ตไทยหัว
ในวันที่ 13 ค่ำ เดือน 7

ชุมชนบางเหนียวบน จัด ณ ศาลเจ้าจ้อซู้กั้ง ใน
วันที่ 15 ค่ำ เดือน 7

ชุมชนบ้านตลาดเหนือ จัด ณ ศาลเจ้าซิดเซี่ยว
ในวันที่ 16 เดือน 7

ชุมชนเขารัง จัด ณ ศาลเจ้าไท่หรงวนต๋อง ในวัน
ที่ 16 ค่ำ เดือน 7

ชุมชนตลาดสด (บ้านชาน) จัด ณ บริเวณตลาด
เทศบาล ในวันที่ 17-18 ค่ำ เดือน 7

ชุมชนอ่าวเก จัด ณ บริเวณบ้านอ่าวเก ในวัน
ที่ 21 ค่ำ เดือน 7

ชุมชนบางเหนียว จัด ณ ศาลเจ้าเซ่งเต็กเปว
หรือพ้อต๋อง ในวันที่ 19-30 ค่ำ เดือน 7 ซึ่งเป็น
สถานที่จัดพิธีเซ่นไหว้ที่ใหญ่ที่สุดในภูเก็ต มีผู้คน
มาร่วมกราบไหว้มากที่สุด และรอบๆ บริเวณพิธีมี
ร้านรวงมาเปิดขายของมากมาย อีกทั้งมีเวทีให้ผู้
เข้ามาเช่นไหว้ได้ชมการแสดงต่างๆ ด้วย

ส่วนเครื่องเซ่นไหว้ที่ใช้ประกอบในงานพิธี มีดังนี้
น้ำชา ซึ่งเป็นสิ่งที่ชาวจีนนิยมดื่มกันมาช้านาน เหล้า
จีน ผัก ผลไม้ตามฤดูกาล (ยกเว้นกลางสาดและมังคุด
เนื่องจากชื่อไม่เป็นมงคล) เนื้อสัตว์ (หมู เป็ด ไก่ กุ้ง
หอย ปู ปลา) และขนมต่างๆ เช่น เต้เหลี้ยว เป็นขนม
รวมที่มีความหมายถึงความอุดมสมบูรณ์ของธัญพืช
ซึ่งประกอบด้วยถั่ว งา น้ำตาล ข้าวเจ้า ข้าวเหนียว
เป็นต้น ฮวดโก้ย หรือขนมถ้วยฟู หมายถึงความเจริญ
รุ่งเรือง ก็จ่าง หรือขนมจ่าง มีลักษณะเหมือนมะจ่าง
แต่ไม่มีไส้ ขนาดเล็กกว่า และขนมที่ขาดไม่ได้สำหรับ
พิธีเซ่นไหว้คือ อั้งกู่ เป็นขนมรูปเต่าสีแดง มีขนาด
เล็กพอคำ ทำมาจากแป้งสาลีผสมน้ำตาลข้างในมีไส้
ถั่วเขียวกวน แต่ที่เป็นสัญลักษณ์ และโดดเด่นของ
งานประเพณีพ้อต๋องคือ ตั่วกู่ เป็นขนมรูปเต่าสีแดง
มีหลายขนาดตามแต่กำลังศรัทธาของผู้ที่นำมา

“พ้อต๋อง” เป็นภาษาจีนฮกเกี้ยน ที่กร่อน
มาจากคำว่า “พ้อต๋อง จ่งเซ่ง” แปลว่า
กิจกรรมโปรดสัตว์ให้หลุดพ้นจากห้วง
แห่งความทุกข์โดยทั่วกัน บ้างก็เรียกว่า
“ซีโกวโจ้ย” แปลว่า เทศกาลอุทิศส่วน
บุญส่วนกุศลให้วิญญาณไร้ญาติ โดยม
ีการจัดพิธีเทกระจาด (ทาน) ให้กับคน
ยากจน

เช่นไหว้ แต่มีขนาดใหญ่กว่าอั้งกู่ หากมีขนาดใหญ่
มากจนไม่สามารถแบกมาคนเดียวได้ ต้องใช้คนเป็น
หมู่คณะช่วยกันหามมายังสถานที่จัดพิธีจนกลายเป็น
ประเพณีแห่เต่าในวันพ้อต๋องขึ้น

ขนมตั่วกู่ หรือขนมเต่าทำมาจากแป้งสาลีผสม
น้ำตาลเช่นเดียวกับขนมอั้งกู่ แต่ไม่มีไส้ ทั้งนี้บน
กระดองเต่าจะมีชื่อของผู้ที่นำมาเซ่นไหว้ บ้างก็เป็น
ชื่อสกุล บ้างก็เป็นชื่อคณะหรือหน่วยงาน และคำ
อวยพรคำมงคลต่างๆ เช่น “โชคดี” “เจริญรุ่งเรือง”
“มั่งมีศรีสุข” เป็นต้น อีกทั้งมีการตกแต่งกระดองด้วย
ลวดลายอันสวยงาม ขนมตั่วกู่ หรือขนมเต่าที่นำมา
เซ่นไหว้ในพิธีพ้อต๋องนี้จะถูกตั้งไว้บนโต๊ะบูชาจนกว่า
พิธีกรรมจะเสร็จสิ้น แล้วจึงนำมาตัดแบ่งแจกจ่ายให้
กับผู้คนทั่วไปที่มาร่วมพิธี หรือผู้ที่นำมาเซ่นไหว้อาจ
นำไปรับประทานเองก็ได้ เพื่อความเป็นสิริมงคลกับ
ตนเองและครอบครัว

เหตุที่ต้องทำขนมเป็นรูปเต่าในการเซ่นไหว้มา
จากตำนานในไซอิ๋ว ที่ได้กล่าวถึงเต่ายักษ์ตัวหนึ่ง
ว่าายน้ำฝาคีลันลมอันโหมกระหน่ำ โดยไม่คำนึงถึง
ชีวิตของตน เพื่อไปช่วยพระถังซำจั๋งให้รอดพ้นจาก
พายุ ในขณะที่เดินทางไปอันเชิญพระไตรปิฎก เพื่อ

เป็นการระลึกถึงการกระทำของตัวยักษ์ตัวนั้น จึงทำ **ขนมตั่วกู่** หรือขนมเต่า มาประกอบพิธีเซ่นไหว้ด้วย อดีตขนมตั่วกู่ทำมาจากแป้งหมีมีสีขาวแล้วแต่มีจุดแดงตรงกลาง เรียกว่า “มอฮ่อ” และขนาดก็ไม่ใหญ่โต ต่อมาผู้เห็นว่าขนมเต่ามีลักษณะ และความหมายที่เป็นมงคล เนื่องจากชาวจีนมีความเชื่อว่า เต่าเป็นสัตว์ที่มีอายุยืนยาว แข็งแรง และสีแดงก็เป็นสีแห่งความเป็นมงคล ความยินดีปรีดา และความศักดิ์สิทธิ์ การเซ่นไหว้ด้วยขนมรูปเต่าสีแดงถือว่าการต่ออายุให้กับตนเอง และเป็นกุศลอันยิ่งใหญ่ จึงควรให้ความ

สำคัญเป็นพิเศษ โดยการจัดทำให้มีขนาดใหญ่โตขึ้น เหมือนดังเช่นที่ปรากฏในปัจจุบัน

ประเพณีพ้อต่อเป็นการแสดงออกถึงความกตัญญูของลูกหลานชาวจีนฮกเกี้ยนในภูเก็ตที่ถือปฏิบัติสืบทอดกันมา เพื่อรำลึกถึงบรรพบุรุษ แม้ว่าท่านจะล่วงลับไปแล้วก็ตามแต่ลูกหลานก็ยังมีลืมเลือน สิ่งที่สำคัญและขาดไม่ได้สำหรับประเพณีพ้อต่อของภูเก็ตไม่ว่าจะจัดพิธีเซ่นไหว้ ณ ที่ใดก็ตามคือ **ขนมตั่วกู่** หรือ**ขนมเต่า** ซึ่งเป็นสัญลักษณ์ที่อยู่คู่กับประเพณีพ้อต่อมาเป็นเวลายาวนาน (๕)

อ้างอิง

ประเพณีพ้อต่อ...ประเพณีแห่งความกตัญญู. (จุลสาร) ม.ป.ป. งานพัฒนาและส่งเสริมการท่องเที่ยว

สำนักปลัดเทศบาล : เทศบาลนครภูเก็ต

กองบรรณาธิการเว็บไซต์. ม.ป.ป. งานพ้อต่อภูเก็ต. (ออนไลน์). สืบค้นจาก : <http://www.phuketbulletin.co.th/Culture/view.php?id=549> [17 กุมภาพันธ์ 2554]

Torquoise (นามแฝง). ม.ป.ป.ตำนานประเพณีพ้อต่อ. (ออนไลน์). สืบค้นจาก : <http://phuketindex.com/travel/photo-stories/s-fes-portor/index-th.htm> [17 กุมภาพันธ์ 2554]